אגרות הראי"ה - כרך ג' - אגרת תשצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב כסלו תרע"ז - לונדון
נמען: בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל על בריאות הרצי"ה ואכילתו. הערות: מניעת לימוד זכות מעדים (סנהדרין לד) - כי עדים שקרנים יסמכו על כך, ויתרבו חיובים בחינם; הנאת מעיים וגרון לפי רש"י ותוספות; גיד הנשה. הרב קוק מבקש שיכתוב באותיות ברורות. הרב קוק עסוק בהקמת 'התאגדות כללית לתקומת היהדות' בעיר ובמדינה.

עיקרי הדברים

- בריאות ואכילה.
- לימוד זכות מעדים.
- הנאת גרון.
- התאגדות כללית.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], י"ב כסלו עזר"ת[2], [י"ב בכסלו תרע"ז (1916). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[3], עברו שבועות, שחכינו מאד לדבריך אשר נתעכבו, ות"ל[4] אשר שמחנו במכתבך היקר, אף כי לא הודעתני עדיין מכל הפרטיות אשר חפצתי לדעת, באיזה עניינים אתה עוסק בזמן זה, ואיך הנך מרוצה בכלל ממצבך, ואם אין שום דבר הגורם להשתדל ע"ד[5] איזה שינוי לטובה, וגם מה שרמזת שנשתנו הסדרים קצת אצלך דרשתי לדעת מהו תוכנו של שינוי זה. על הכל אקוה שתואיל בטובך להרגיענו ולהודיענו בפרטות מדויקה. ת"ל[6] על החוה"ש[7] כרגיל. והודיענו נא מבריאותך בפרטיות, ומהלכות אכילתך, ההנך אוכל בשר, בכלל, או דוקא עוף, [בשווייץ נאסרה שחיטה כשרה של בהמות, ובשר כשר היה מצוי בקושי] בשבת, ואולי גם בחול, ואיך תרגיש את מהלך סדרי האכילה, בהתאמה עם הבריאות הגופנית והנפשית. יתן ד' והכל יהי[8] לברכה והצלחה, בהתקדמות ועלי[9] מעלה מעלה לאור ד' ולשמחת נועם קודש ועז.

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4 ות"ל - ותודה לא-ל
5 ע"ד - על דבר
6 ת"ל - תודה לא-ל
7 החוה"ש - החיים והשלום
8 יהי' - יהיה
9 ועלי' - ועליה

בדבר הערתך מענין מלקות איני זוכר בפרטיות, וקשה לי לחפש כעת מכתבך הקודם, וע"ד[10] מניעת לימוד זכות דעדים לרבנן דל"ד שם, [סנהדרין לד: לדעת חכמים אין העדים מלמדים זכות על הנידון] באמת הטעם דמחזי כנוגע [שנראה כנוגע בדבר (בעל עניין בפסק הדין)] צריך ביאור, וכי מפני מראית עין נוציא את זה להריגה והכתוב אומר והצילו העדה, [במדבר לה, כה] ובירושלמי מפורש שהוא חשש גמור שיראה א"ע[11] מזדמה ידון לזכות. ונראה דיסוד עדות שאי"ל[12] דבעינן [עדות שאי אפשר להזימה אינה עדות (בבא קמא עה)] הוא כדי שתהי'[13] יראת העונש על העדים, ובלא זה חוששין שירבו המשקרים, ויסמכו ע"ז[14], וא"כ[15] ירדה תורה לסוף דעתם של השקרנים, שיסמכו על לימוד זכות שלהם כשירגישו שיהי'[16] אפשר להזימם, וידעו שריבוי זה יהי' יותר גורם לחייב נפשות נקיים כשיימצא כמו שהוא עפ"ר[17] מסתמא טעמו אינו נכון, ונמצא שבכלל יהי' גורם להיפך הצלה. גם י"ל[18] בכלל שאם ילמד זכות, אם יזדמה, יאמר אי לדידי צייתיתו הי'[19] פטור, כה"ג[20] דדיין בד' לי', [על פי סנהדרין ל] ונמצא דהו"ל[21] עדות שאאי"ל[22]. אלא דלא מסתברא מצד הטעם, דהכא משעת העדות גמר פעולתו, אע"פ[23] שאינו מתחייב כי"א[24] אחר שיגמר הדין, וזה הי' אחר שכבר אמר הזכות, מ"מ[25] מסתבר דחייב למפרע, גם הלשון דמחזי כנוגע לא משמע דתלוי בעדות שאאיל"ה[26].

אבל לפמש"כ[27] יהי' הפירוש דמחזי, שיטעו העדים השקרים בנגיעה זו, ויסמכו לשקר, ועי"ז[28] יתרבו מתחייבים בחינם, והוא טעם על דרשתם את לא יענה דקרא בעדים פסוק מתיבת למות דבתריה.

ומה שהעירותה על דברי שהנאת גרונו צריכים לכו"ע[29], [באיסורי אכילה נחלקו בגמרא (חולין קג) אם החיוב תלוי בהנאת הגרון או בהנאת המעיים] מדהתו"ס[30] שם, שהקשו על רש"י[31] דלר"ל[32] יתחייב

---

10 וע"ד - ועל דבר
11 א"ע - את עצמו
12 שאי"ל - שאי אתה יכול להזימה
13 שתהי' - שתהיה
14 ע"ז - על זה
15 וא"כ - ואם כן
16 שיהי' - שיהיה
17 עפ"ר - על פי רוב
18 י"ל - יש לומר
19 הי' - היה
20 כה"ג - כהאי גוונא
21 דהו"ל - דהוה ליה (שהיה לו)
22 שאאי"ל - שאי אתה יכול להזימה
23 אע"פ - אף על פי
24 כי"א - כי אם
25 מ"מ - מכל מקום
26 שאאיל"ה - שאי אתה יכול להזימה
27 לפמש"כ - לפי מה שכתב
28 ועי"ז - ועל ידי זה
29 לכו"ע - לכולי עלמא
30 מדהתו"ס - מדברי התוספות
31 רש"י - רבי שלמה יצחקי
32 דלר"ל - דלרבי לוי / דלריש לקיש

אפילו חלקו כיון דיש במעיו כזית, באמת נראה דרש"י[33] ס"ל[34] כמש"כ[35] דמעיו בלא גרונו ל"מ[36] ור"ל להוסיף בא. וזו"ז[37] י"ל דרש"י ס"ל דגיה"נ[38] דחידוש הוא [גיד הנשה, שאיסורו חידוש הוא (חולין ק)] בעינן שיהי' בעת הירידה למעיים כזית, ול"מ[39] מה שמתקבצים בב"א[40] קודם עיכול, וכ"מ[41] דיוק לשון רש"י שם. גם י"ל דאע"ג[42] דגה"נ[43] הנאת מעיו סגי בלא הנאת גרונו, היינו משום עצמות וגידים שאין הנאת גרון, ונישאר איסור מצד עיכול המעיים שזה נקרא הנאת מעיו, אבל בשארי אכילות כיון דאיכא הנאת גרון מסתברא דכו"ע[44] מודים דאם חסרה הנאת גרון אין זו האכילה הרגילה, ומשו"ה[45] ניחא בתרומה לכו"ע.

ואיני יודע מדוע תמהת על אג"ט[46], [ספר "אגלי טל" על הלכות שבת, לרבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב] הלא הוא תמה שגם הבליעה בגרון א"א[47] כ"א בתלוש, וקשיא לכו"ע דגם הנאת גרונו איכא, רק לפמש"כ מדהת"ו[48] כתובות י"ל דבגרונו משכח"ל[49] במחובר, וזה יש להעיר, אבל כ"ז[50] שלא בא למדה זו, לא הי' צריך להעיר מהנאת גרונו ומעיו. גם תי' הא"ט[51], לאוקמי כר"א דתרומות פ"ח [משנה תרומות ח, א, בדעת רבי אליעזר] א"ש[52], דירושלמי מפרש לה משום דר"א ס"ל הלעוס כבלוע, ואמר התם דגם בשרצים ונבילות ג"כ[53] ס"ל הכי, א"כ[54] טעמיה הוא שאם נלעס בהיתר שוב אין איסור על הבליעה, וא"כ אין שום נפ"מ[55], בין אם הי' גרם האיסור דבר שאינו תלוי בו או דבר התלוי בו, כיון דלא חשיב איסור תורה לדידי', ול"ש[56] לדון בחיוב מיתה, דעסוקה הסוגיא דמנחות, [מנחות ע] לביטול איסור לכתחילה, דלרוה"פ[57] הוא דרבנן, ובאמת ל"ש[58] כלל ביטול איסור לר"א, כיון דהלעיסה היתה בהיתר של מחובר, ואחר

---

33 דרש"י - דרבי שלמה יצחקי
34 ס"ל - סבירא ליה
35 כמש"כ - כמו שכתב
36 ל"מ - לא מבעיא / למען מעלה - לפי ההקשר
37 וזו"ז - וזה וזה
38 דגיה"נ - דגיהנום
39 ול"מ - ולא מבעיא (ומכל שכן)
40 בב"א - במהרה בימינו אמן
41 וכ"מ - וכן משמע; לפני "ש...": וכל מקום / וכל מה
42 דאע"ג - דאף על גב
43 דגה"נ - דגיהנום
44 דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
45 ומשו"ה - ומשום הכי
46 אג"ט - אגלי טל (ספר)
47 א"א - אי אפשר
48 מדהת"ו - מדברי התוספות
49 משכח"ל - משכחת לה (מוצאים מצב כזה)
50 כ"ז - כל זה
51 הא"ט - האגלי טל (ספר)
52 א"ש - אתי שפיר (מיושב היטב)
53 ג"כ - גם כן
54 א"כ - אם כן
55 נפ"מ - נפקא מינה
56 ול"ש - ולא שייך
57 דלרוה"פ - ד + לרוה"פ: לרוב הפוסקים / לרוב הפעמים
58 ל"ש - לא שייך

הלעיסה ס"ל לר"א דאין שם איסור כלל, דלדידי' הנאת גרונו היינו הנאת לעיסה, ואינו מבטל שום דבר.

ומש"כ[59] ע"ד שמסתבר דאכילה בעי' הנאה ג"כ, נ"ל[60] דגם אם נאמר דבגיה"נ[61] דבגו"ע[62] דליכא הנאה ס"ל לר"ל דאכילה ל"ב הנאה, מ"מ בשאר איסורים מסתברא דאכילה בלא הנאה לא עדיף משלא כדהנ"א[63], ומשו"ה י"ל דהכל מודים דבעינן הנאת גרונו ג"כ. וע"ד הסברתו של האג"ט[64] הא דחכמה יתירה משום מלאכת מחשבת, [שבת קג: העושה מלאכה בדרך שרוב בני האדם אינם יכולים לעשותה] צדקת בחילוקך, שאין שייך מלאכת מחשבת רק ביחש להכונה של הפועל, ולא ביחש לחכמתו ויכולתו. אמנם י"ל כה"ג דאמרי' בסוגיא דל"א ולא קא מכוין, דלמ"ד[65] דבר שא"מ[66] מותר, ל"א וקא מכוין אסור, כיון דלדידי' הכונה עיקרית היא להתיר ה"נ[67] היא עיקרית לאסור, וה"נ[68] י"ל דאם ל"ה מלאכת שבת תלוי במחשבה, אז הי' נחשב מי שעושה שלא כדרך רוב בנ"א[69] מפני יתרון כשרון מחשבתו נחשב לשלא כדרך העושים, והוי כלאח"י[70], [כלאחר יד – שלא כדרך המלאכה הרגילה] אבל כיון דחזינן דהמחשבה היא עיקרית בשבת, והיא עושה את הצורה של המלאכה, משו"ה[71] מסתבר דאם מפני יתרון שיש לו בכוח המחשבה עושה הוא שלא כדרך שאר העושים, שלא הגיעה מחשבתם אל מעלת האומנות של מחשבתו, דא"ז[72] גרעון כ"א יתרון, ובודאי הויא לדידי' מלאכה, ומ"מ[73] לכו"ע הויא שלא כדרכה, וכלאח"י[74].

חילוקו של החורב, בין ק"י לקצ [בין קרבן יחיד לקרבן ציבור] בשליחות משום במה ל"נ[75] לע"ד[76], שהרי בב"ק[77] ק"י אמרינן [בבא קמא ק'] דאפילו אם אינו יכול לעבוד או לאכול מצד זקנה או חולי מקרי ל"מ עביד ול"מ משוי שליח, ואיך ייקרא מצי עביד משום היתר במה העבר ומאי דהוי הוי. ול"ד כלל למאי דפרכינן מדברים המותרים בבמה לענין מדות קל וחומר, בזבחים ט"ז [זבחים טז] מה להצד השוה שבהם שלא הותרו בבמה וכיו"ב[78], דהכא בעינן מלתא דמצי

---

59 ומש"כ - ומה שכתב
60 נ"ל - נראה לי
61 דבגיה"נ - דבגיהנום
62 דבגו"ע - דבגן עדן
63 כדהנ"א - כדרך הנאתו
64 האג"ט - האגלי טל (ספר)
65 דלמ"ד - דלמאן דאמר (לפי מי שאומר)
66 שא"מ - שאינו מתכוין
67 ה"נ - הכי נמי (כך גם)
68 וה"נ - והכי נמי
69 בנ"א - בני אדם
70 כלאח"י - כלאחר יד
71 משו"ה - משום הכי
72 דא"ז - דאין זה
73 ומ"מ - ומכל מקום
74 וכלאח"י - וכלאחר יד
75 ל"נ - לא נקרא (או: לא נראה)
76 לע"ד - לעניות דעתי
77 בב"ק - בבבא קמא
78 וכיו"ב - וכיוצא בזה

עביד ממש, וכיון דלמ"ע[79] הויין שלוחי דרחמנא. ואע"ג[80] דהאחרונים כתבו דאם יש צד אפשרות בעולם לעשות אע"פ שכעת ל"מ מקרי מצי למעבד, היינו כשיש ציור שהאופן האפשרי יחודש דמי למצי למיעבד ע"י[81] הדחק, כמש"כ במפרשי הים בשם הגאון ישוע"י[82], ["מפרשי הים" על מסכת ביצה; "ישועות יעקב" – ר' יעקב משולם אורנשטיין מלבוב] אבל במה שא"א[83] כלל שישוב ההיתר ודאי ל"ש לומר דהוי בכלל מ"ע[84], ואם הי' מקום לומר שמקרי מ"ע באופן רחוק כזה ל"י מקום לחלק בין יחיד לציבור, דהי' אפ"ל[85] כיון דמצי עביד בק"י מיקרי נמי מ"ע בק"צ, דהם יותר מישך שייכי להדדי, שהם בזמן אחד ובהוה, מהשייכות של במה העבר, אלא דבאמת א"ז[86] כלל בכלל מ"ע.

לע"ע[87] אינני מוצא את חלק המכתב שלך שהיו רשומים עוד איזה הערות ושאלות, וגם אני מוטרד מאד מכמה ענינים, ואקצר כעת. ואבקשך בני יקירי לכתוב באותיות ברורות, ובריוח הגון בין השיטין, כדי שתהי' הקריאה יותר נוחה. ואכפול בקשתי שתודיענו מכל אשר עמדך לטובה בפרטיות, חזק ואמץ ויהי ד' עמך, ונזכה לקבל את קדושת הארת ימי החנוכה הבעל"ט[88] לטובה ולברכה, להודות ולהלל לצור מעוזנו, ולעולם זאת על ישראל, [מתפילת "על הנסים" ותפילת ערבית] יופיע אור צדקו גבורתו, חיי אומץ קדושתו, ופאר רום קרן מעוזו, עדי עד, ומתוך המחשכים יאיר אור ד' לנו, ואור יאיר על ציון ומקראיה, ושפעת חכמת עולמים מזיו קודש אשר לעם ד' הגוי כולו יגלה ויראה במהרה בימינו, לבנות בנין עדי עד, מכון הצדק והמישרים, וישמח לב מבקשי ד', ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש [עובדיה א, יז] במהרה בימינו. עסוק אני באלה השבועות בכוננויות של איזה התאגדות כללית, לתקומת היהדות בעיר ובמדינה, [ראשיתה של ההתארגנות שממנה צמחה לימים תנועת "דגל ירושלים"] יתן ד ויהי'[89] המפעל לברכה ולרוממות קרן לתורה ולתעודה, כחפץ לב כל יראי ד' וחושבי שמו.

אביך מצפה פארך ואשרך בכל טוב' בישועת ד' באור חסדיו לעולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[90] אדר"ש[91] ידי"נ[92] הרבנים הגדולים החכמים שליט"א ומשפחותיהם הכבודות יחיו בכט"ס[93].

הנ"ל

---

79 דלמ"ע - דלמצות עשה
80 ואע"ג - ואף על גב
81 ע"י - על ידי
82 ישוע"י - ישועות יעקב (ספר ומחברו)
83 שא"א - שאי אפשר
84 מ"ע - מצות עשה
85 אפ"ל - אפשר לומר
86 א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
87 לע"ע - לעת עתה
88 הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
89 ויהי' - ויהיה
90 באה"ר - באהבה רבה
91 אדר"ש - אחר דרישת שלום
92 ידי"נ - ידיד נפשי
93 בכט"ס - בכל טוב סלה

נמצא אח"כ[94] המכתב, אמנם מפני הטרדא, א"א כעת לכתוב עוד, ועוח"ל[95] בעה"י[96].

הנ"ל

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

94 אח"כ - אחר כך
95 ועוח"ל - ועוד חזון למועד
96 בעה"י - בעזרת השם יתברך